

Реферат на тему: "Історія української літератури 1917-1919 рр."

Тематично-літературні реферати

Реферат на тему:

"Історія української літератури
1917-1919 рр."

План

1. Вступ.
2. Друге десятиліття ХХ ст. для української літератури - найплідніше пора.
3. Відкриття україномовних навчальних закладів.
4. Українська преса і книгодрукування.
5. Вплив жовтневої революції на розвиток літератури.
6. Висновок.

1. Доля української літератури - доля України. Важко знайти у світовій історії аналогію, щоб жива мова, мова великого народу систематично заборонялася й переслідувалася спеціальними державними вердиктами й актами.

Та ще - вперте й цілеспрямоване, впродовж віків, спотворення історії України, викорінення історичної пам'яті народу (щоб "од козацтва, од гетьманства високі могили - більш нічого не осталось" - Т.Шевченко), фальсифікація історії української культури і літератури.

Промовистий факт: жодна з історій української літератури, написаних до 1917 р., не видавалася в "радянський час", а такі, як "Історія літератури руської" (1882-1894) О.Огоновського, "Історія української літератури" М.Грушевського (тт.1-5, 1923-1927), "Начерк історії української літератури" (1909-1912) Б.Лепкого, "Історія українського письменства" (1912) С.Єфремова та ін. були позначені найнищівнішими ярликами; відомий "Нарис історії українсько-руської літератури..." І.Франка (1910) чи видана у Львові тритомна "Історія української літератури" (1920-1924) М.Вознака просто замовчувалися.

2. Друге десятиліття ХХ ст. для української літератури - найплідніше пора. В тій порі водночас працювали І.Франко, Леся Українка, М.Коцюбинський, О.Кобилянська, О.Маковей, В.Стефаник, М.Черемшина, Л.Мартович, С.Васильченко, В.Самійленко, А.Тесленко, М.Вороний, О.Олесь, В.Винниченко, ще живі були І.Нечуй-Левицький та П.Мирний... Подумаймо: ціле суцвіття зірок першої величини, яких історія, коли приходить на те час, називає іменням класиків. А поруч з ними вже торували свої шляхи А.Кримський, М.Яцків, С.Черкасенко, Г.Чупринка, М.Черняхівський, Б.Лепкий, Н.Романович-Ткаченко, Л.Старицькі-Черняхівська; розпочали свою творчість М.Рильський, П.Тичина, М.Семенко. Поважні здобутки мало наукове літературознавство - насамперед завдяки працям М.Драгоманова, І.Франка,

С.Єфремова, М.Грушевського, М.Возняка, В.Щурата. Розвивалася літературна й мистецька критика (В.Горленко, М.Вороний, М.Євшан та ін.).

Одне за одним з'являлися літературні видання. Незміцніла ще українська преса великого значення надавала літературно-художнім публікаціям.

Відбувався активний процес формування української національної інтелігенції – і мистецької, і наукової.

3. Наведемо деякі факти, що засвідчують небувале доти піднесення українського культурного життя в 1917-1919 рр., навіть за умов жорстокої громадянської війни та інтервенцій.

Уже в березні 1917 р. в Києві відкрито Українську гімназію ім. Т.Шевченка та 2-гу Кирило Мефодіївську гімназію. У березні – квітні з'явилися щоденні газети "Нова Рада" (за ред. А.Ніковського), "Робітнича газета" (за ред. В.Винниченка), "Народна воля", далі дістала назву "Боротьба" (за ред. М.Шрага) та ін. Створено Українську педагогічну академію, відкрито Український народний університет у Києві (17 вересня 1918 р. перетворений на Київський державний український університет), Історико-філологічний факультет у Полтаві; влітку 1918 р. був заснований, а 22 жовтня офіційно відкритий Український університет у Кам'янці-Подільському. Генеральний секретаріат освіти, яким керував І.Тешенко, вживав енергійних заходів для переведення шкіл на українську мову навчання; в різних містах України було створено понад 80 українських гімназій.

За гетьманату 14 листопада 1918 р. засновано Українську Академію наук у Києві, як очолив В.Вернадський; серед її фундаторів були М.Василенко, С.Єфремов, А.Кримський, В.Науменко – видатні діячі української науки. Ще раніше, 2 серпня, були створені Національна бібліотека української держави, а 5 листопада – Українська державна академія мистецтва; Державна археологічна комісія, Державний архів. Власне, заходи до закладання цих інституцій були зроблені ще за часів Центральної Ради, зокрема, багато зусиль доклало Головне Управління в Справі Мистецтв і Національної Культури.

Особливо разючим були успіхи української преси та книгодрукування. Протягом 1917 р. виникло 78 видавництв; у 1918 – їх налічувалося вже 104; приватні, кооперативні, при "Просвітах" та громадський організаціях. Серед них: "Час", "Вік", "Дзвін", "Криниця", "Вернигора", "Сяйво", "Друкар", "Союз" (Харків), "Сіач" (Черкаси), "Промінь" (Сміла). "Рух" (м.Вовча), "Народний стяг" (Одеса), "Селянська самоосвіта" (Одеса). Характерно, що видавничі осередки виникали по всій Україні (1918 р. їх було в Києві 40, Катеринославі – 6, Одесі – 5 і т.д.); діяло навіть українське видавництво при Кубанському центрі в Катеринодарі. 1918 р. створено "Український видавничий кооперативний союз" (Книгоспілка), "Дніпросоюз", "Українську школу". Одним із найпродуктивніших було видавництво "Дністер" у Кам'янці-Подільському; (це місто на Поділлі стало значним видавничим центром, оскільки в 1919-1920 рр. там було розташовано урядові установи УНР). Динаміка випуску українських книжок за назвами досить промовиста: 1917 рік – 474; 1918 – 1084; 1919 – 665. Хоча того ж 1919 р.

створюється Державне Видавництво України в Харкові.

Прикметною особливістю цих років стала активізація української преси: газети видавалися не тільки в губернських центрах, а й у повітових осередках. Новим для України явищем був вихід (переважно на Поділлі) офіційних урядових видань: "Вісті з Української Центральної Ради", потім "Вісник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки", вісники міністерств тощо, а також педагогічних, школярських, дитячих, студентських часописів. З культурологічних і літературно-мистецьких видань слід відзначити кварталник історії, літератури, культури і мистецтва "Наше минуле" (Київ, 1918-1919 рр.) за редакцією В.Королева-Старого, пізніше М.Зерова; "Літературно-критичний альманах" (1918), в якому брали участь переважно символисти П.Савченко, Я.Савченко, Д.Загул, О.Слісаренко; "Шлях" (1917-1918) за редакцією М.Шапвала й О.Мицюка.

Всього в Україні 1917 р. діяло 106 друкованих видань, 1918 – 212.

Всі названі вище факти і явища українського національного відродження припадають переважно на період УНР та гетьманської держави. Цю обставину за радянської доби замовчували. Натомість в емігрантській науковій літературі інколи всі здобутки в культурі періоду "визвольних змагань" (1917-1920 рр.) постають як заслуга уряду УНР чи сил, на неї зорієнтованих, — тоді як, починаючи з 1919 р., дещо робили і радянська влада та революційні кола прорадянської орієнтації. Об'єктивнішою була б така оцінка: головним рушієм національно-культурної творчості, головною силою у створенні інфраструктури національної культури виступала сама українська громадськість, яка шукала й за всіх обставин використовувала можливості для втілення своїх задумів. Інша річ, що ступінь порозуміння і співробітництва різних груп цієї громадськості з різними режимами в Україні був неоднаковий. Для більшості з них влада УНР була своєю, а більшовицька радянська влада – чужою. Тим паче, що більшовики в перше (лютий-березень 1918 р.) і друге (лютий – серпень 1919 р.) свої завоювання Києва і, отже, в часі відносного утвердження себе в Україні виявили нерозуміння національних почуттів і потреб українського народу і навіть вороже ставлення до них.

Хибна національна політика більшовиків – одна з причин їхньої поразки в Україні в 1918 і 1919 рр. Про це йшлося на VIII, X і XII з'їздах РКП(б), в листопадовій (1919) резолюції ЦК РКП(б).

Все це трагічний чином позначилося на становищі української літератури та особистих долях письменників, зокрема й тих, хто пов'язав своє життя з революцією: адже й сам цей катаклізм виявився багатоліким і обернувся трагічними несподіванками навіть для її учасників.

Жовтневий переворот 1917 р. в Петрограді, який тоді ще не був канонізований під назвою Великої Жовтневої соціалістичної революції, а потім збройне силюване встановлення радянської влади в Україні за вирішальної участі Червоної Армії розкололи українське суспільство, й насамперед національну інтелігенцію. Для України це було болючіше, ніж для російського суспільства, — оскільки головна суперечність

між демократією і диктатурою ускладнювалася суперечністю між органічним розвитком українського суспільства в національних межах і нав'язуваною йому функціональною роллю у "світовій пролетарській революції"; а почасти цей розкол усвідомлювався і як вибір між соціальним та національним пріоритетами революційного руху. Конфлікт радянської Росії з Українською Народною Республікою і поразка УНР у цій братовбивчій війні були сприйняті як узурпація демократичних завоювань національно-визвольного руху і як крах українського національного відродження. Трагічний настрій поглиблювався кривавим характером громадянської війни. Революція, що уявлялася інтелігентами гуманістами святом справедливості, краси й братолюбства, весною відродження, обернулася оргією ненависті й руйнації, сіяла смерть і жах, перед якими не здригалися тільки найфанатичніші з її речників.

Не прийнявши більшовицької влади, значна частина старої демократичної української інтелігенції опинилася в політичній еміграції за кордоном. Це О.Олесь, М.Вороний, М.Садовський, В.Самійленко, В.Щербаківський, Ф.Щербина, С.Русова, П.Ковтун, С.Черкасенко та багато інших визначних діячів науки, культури, літератури, не називаючи вже тих, хто більшою чи меншою мірою був пов'язаний з Центральною Радою, як-от: М.Грушевський, В.Винниченко, М.Словінський, Д.Чижевський, П.Чижевський, В.Зінківський, Є.Чикаленко, Микита й Микола Шаповали, О.Шульгин, Д.Антонович, П.Холодний-батько і П.Холодний-син та ін. Вагомість цих втрат визнавали тоді й офіційні чинники. Так, у доповіді "Сьогочасна українська література" в Комуністичному університеті ім. Артема в Москві В.Коряк не без суму констатував: "Виїхав провідник української лірики – Олесь, батько українського модернізму – Микола Вороний, виїхав соціал-демократичний поет та драмороб Черкасенко, виїхали Шаповал, Богацький і нарешті – виїхав найкращий письменник-марксист – Володимир Винниченко".

Якщо не врахувати, що в роки громадянської війни трагічно загинули від рук різномасних бандитів І.Тешенко (1918), О.Єфименко (1918), О.Мурашко (1919), Л.Симиренко (1920), М.Леонтович (1921), Г.Чупринка (1921); померли І.Нечуй-Левицький (1918), В.Науменко (1919), Ф.Вовк (1918), Г.Нарбут (1920), М.Сумцов (1922), — то можна уявити масштаби втрат української культури. Не кажучи вже про те, що ще раніше, якраз напередодні великого історично зламу в долі народу, не стало Лесі Українки (1913), М.Коцюбинського (1913), І.Франка (1916).

А проте, попри всі втрати, українська культура й література вийшли з цієї тяжкої кризи сповненими нових сил і надій. На це склалися різні потужні чинники, і насамперед та велика творча енергія народу, яку пробудила доба національно-визвольного руху і революції, породжуючи нові й нові таланти й починання та певною мірою навіть компенсуючи частину завданих ран. Серед цих чинників був і поворот у національній політиці більшовиків, здійснюваний у 1919-1920 рр. та наступних і зумовлений рішучим спротивом в Україні окупаційній політиці, необхідністю рахуватися з реальністю.

Важливим чинником було й те, що можна кваліфікувати як виникнення

альтернативних форм українського культурного й літературного життя на еміграції. Через колоніальне становище України її інтелектуальні та мистецькі сили завжди розтікалися поза її межами; на чужині – в Петербурзі, Москві, Варшаві, Відні, Будапешті, Празі, Берліні, Парижі – в різні часи виникали вогнища української культурної діяльності. Тепер же на Захід рушила маса політичних емігрантів. Певна річ, це послаблювало культурний потенціал Радянської України, позбавляло його багатьох цінностей, але ті скарби входили в історичні масштаби української культури як цілості, колись мали стати надбанням усього суспільства. Крім того, принаймні стосовно 20-х років не варто говорити про цілковиту ізольованість двох відламів української культури, "материкової" та "еміграційної".

Нині ми можемо ширше побачити весь спектр ідейно-естетичних тенденцій, письменницьких позицій та доль, типів творчих особистостей, політичних і мистецьких платформ, з якими українська література входила в повоєнну добу.

У цьому спектрі яскраво вирізнялася і та частина старої демократичної інтелігенції, що не влилася в еміграцію, а обрала позицію формальної лояльності щодо радянської влади, хоч і з неоднаковою – для кожного – мірою внутрішнього її прийняття. Виразником більшовицьких ідей вона бути не могла, однак, не ігноруючи реальності, прагнула на ґрунті нових історичних обставин служити справі української культури, використовувати найменшу можливість для органічної праці на користь свого народу. Саме така творча активність і не дозволяє назвати їх (С.Васильченка, Г.Хоткевича, С.Єфремова, М.Чернявського, М.Могилянського та ін.) "внутрішньою еміграцією", хоча й інший модний у 20-ті роки, сприятливіший термін "попутники" навряд чи їм пасував би. Цим літераторам (хоч і не лише їм) притаманна не тільки певна політична розважливість і моральна незалежність, а й глибока стурбованість долею нації та національної культури за умов соціальної революції та радянзації, пов'язана з фактичним запереченням самовизначення українського народу.

Чимало схожого було і в ситуації молодшого покоління національної демократичної інтелігенції. Не солідаризуючись із більшовицькою владою ідеологічно або морально, багато хто мусив, однак, прийняти її як доконаний історичний факт. Зберігаючи певну внутрішню незалежність, вони, проте, з усією самовідданістю працювали на ниві української літератури, скільки можна було обстоюючи її гідність та збагачуючи важливими естетичними ініціативами (тут і "неокласики", які орієнтувалися на засвоєння античної і європейської культур, на високі естетичні критерії та пошук "вічної краси і правди" – М.Зеров, М.Рильський, П.Пилипович, М.Драй-Хмара, О.Бургардт; тут і близький до них В.Свідзинський; тут і В.Підмогильний, М.Івченко, Є.Плужник, Б.Антонечко-Давидович та ін.).

Серед молодшого покоління національно-демократичної інтелігенції було й чимало тих, хто, шукаючи активної громадянської позиції, з більшим або меншим драматизмом проходив дистанцію "радянзації", щоб через деякий час інтегруватися в нову історичну реальність, не зраджуючи, проте, ідеалу творення повноцінної національної літератури (П.Тичина, М.Семенко, М.Йогансен, Д.Фальківський, М.Терещенко, В.Поліщук,

О.Вишня, Ю.Смолич, М.Бажан, О.Довженко, Ю.Яновський та ін.).

Помітна, а часом і провідна роль у літературному житті, надто в його організації, належала старій революційній інтелігенції радикального, боротьбистського або більшовицького ґатунку, яка взяла активну участь у революції та громадянській війні, у встановленні радянської влади і цілком ототожнила себе з нею, з соціалізмом (В.Еллан-Блакитний, В.Коряк, І.Кулик, М.Ірчан, С.Пилипенко, П.Капельгородський; окремо в цьому ряду стоять рано загиблі В.Чумак, Г.Михайличенко, А.Заливчий).

А на підході було або й уже включалася в літературну діяльність молода робітничо-селянська інтелігенція, яка брала участь у громадянській війні чи прилучалася до перших заходів радянської влади (М.Хвильовий, Г.Епік, В.Минко, І.Микитенко, І.Ле, Г.Косинка, І.Кириленко, А.Головко, П.Панч та ін.).

У ті роки бурхливих змін відбувала швидка політична й світоглядна революція не лише молодих з неоформленим ще світоглядом (В.Сосюра, який починав свій шлях вояком армії УНР; М.Куліш, що співчував есерам), а й активних партійних діячів (К.Буревій, в роки революції лівоесерівський функціонер).

Значні літературні сили сформувалися в Західній Україні. Там творилися цінності, які виходили далеко за межі регіонального культурного життя. Не кажучи вже про триваючий вплив Франкової спадщини, першорядне значення для всієї української літератури мала активна творчість О.Кобилянської і В.Стефаника. Своє місце на літературній арені посідали Б.Лепкий, В.Пачовський, П.Карманський й та інші "молодомузівці". У складному спектрі західноукраїнського літературного життя з його гострою ідеологічною боротьбою за умов відносної політичної свободи й культурного плюралізму невдовзі окреслилися дві полярні орієнтації – на Радянську Україну (А.Крушельницькій, І.Крушельницькій, В.Бобринський, М.Ірчан, який підтримував зв'язки з Галичиною; згодом прийшли молодші – П.Козланюк, С.Тудор, Я.Галан) і на традиції національно-визвольної боротьби, січового стрілецтва, УНР і ЗУНР (Р.Купчинський, О.Бабій). Активним було й католицьке письменство. Поза межами України поряд із старшими, відомими письменниками-емігрантами в літературне життя входили молоді, переважно недавні учасники визвольних змагань, оборонці УНР, Є.Маланюк, Ю.Дараган.

Звичайно, будь-яка "класифікація" літературних сил, що виявили себе під час революції та в перші роки по ній, може бути лише досить умовною і орієнтовною. Йдеться натомість про те, щоб побачити складність і суперечливість процесу, різноманітність його компонентів і різноспрямованість тенденцій, що дістали бурхливий розвиток у найближче десятиліття. Йдучи часом на розрив, а то й на взаємознищення, ці сили й тенденції, однаке, творили об'єктивно єдине (навіть коли суб'єктивно воно не було знане й усвідомлене) духовне поле життя і діяльності українців, українського народу в його сукупності.

Певний історичний парадокс у тому, що доба революції і громадянської війни та перших повоєнних літ – доба кривавих трагедій, пароксизмів нищення, господарської руїни, матеріального і, здавалося б, духовного зубожіння – була і добою бурхливого,

часом яскравого літературно-мистецького вияву. Пояснити цей парадокс можна, принаймні, трьома взаємопов'язаними причинами. Перша: піднесення національних сил на початку століття нагромадило великий творчий потенціал, мистецький розвиток набув енергії, що шукала виявлення і за нових обставин, кожна з ліній розвитку прагнула свого органічного вивершення. Друга: сама революційна доба мала й свій ентузіастично-оптимістичний аспект, вносила розмах у мистецьке думання, провокувала масштабні експерименти і – виступаючи багато в чому суперечливо, туманно-багатообіцяючою, з привабливими гаслами соціального й національного визволення – надавала певну свободу, розкутість естетичної уяви, простір для найрізноманітніших надій та ініціатив. Третя: пробудження соціальної активності мас, з одного боку, індукувало активність мистецтва, з другого – долучало до мистецької творчості нові сили (згадаймо Тичинине: "Хлюпни нам, море, свіжі лави...").

Отже, літературне й мистецьке життя цих років відзначається спонтанністю, строкатістю і часом галасливою змагальністю різних груп, багато з яких гадали, що настав саме їхній зоряний час. Спочатку нова доба посилювала найрізноманітніші імпульси найрізноманітнішим тенденціям, хоча дуже швидко її орієнтації почали звужуватися завдяки стабілізації більшовицького режиму.

Список використаної літератури

1. Дончик В. Історія української літератури ХХ ст. – К., 1993.
2. Енциклопедія юного історика. – К., 1995.
3. Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993.
4. Солод Ю. Українська література ХХ ст. – К., 1999.
5. Яременко В. Українське слово. – К., 1994.
6. Яцків М. Історія ХХ століття. – К., 1998.